

ปรนนิบัติรับใช้ ครูบาอาจารย์

เป็นที่ไว้ใจของครูบาอาจารย์

ท่านเคยกล่าวถึงอุปนิสัยในการบำเพ็ญภาวนาของท่าน โดยยกเอาเหตุการณ์สมัยอยู่วัดบ้านหนองผือมาเล่าดังนี้

“...มาอยู่บ้านหนองผืออย่างนี้ ผมจะเดินจงกรมให้หมู่เพื่อนเห็นไม่ได้ โน่น ต้องเวลาสี่ทุ่มห้าทุ่มลวงไปแล้ว หมู่เพื่อนเจียบหมดแล้ว ถึงจะลงเดินจงกรม กลางวันก็เข้าไปอยู่ในป่าโน่น ถ้าวันไหนออกมาแต่เช้า เช่น ห้าโมงเย็น ออกมาอย่างนี้ ก็เข้านั่งสมาธิเสียในกุฏิ จนกระทั่งหมู่เพื่อนเจียบไปหมดแล้วถึงจะ

ลงทางจงกรม เป็นนิสัยอย่างนั้นมาตั้งเดิม

ไม่ให้ใครเห็นการประกอบความเพียรของเราว่ามากน้อยขนาดไหน แต่ธรรมดาใครก็รู้ ทางจงกรมจนเป็นขุมเป็นเหวไป (เดินมากจนทางจงกรมเป็นร่องลึก) ใครจะไม่รู้...”

เรื่องธุดงค์วัดนี้ แม้ในช่วงที่ท่านอยู่บ้านหนองผือ ท่านก็ยังเข้มงวดจริงจังเสมอมาดังนี้

“... อยู่ที่ไหนก็ตามเรื่องธุดงค์วัดนี้เราจะต้องเอาหัวชนอย่างไม่ถอยเลย ยืนกระต่ายขาเดียวไม่ยอมให้ขาดได้เลย บิณฑบาตมาแล้วก็รีบจัดปุ๊บปั๊บ จะเอาอะไรก็เอาเสียนิดๆ หน่อยๆ เพราะการฉัน

ไม่เคยฉันให้อุ้ม ในพรรษาไม่เคยให้อุ้มเลย โดยกำหนดให้ตัวเองว่าเอาเพียงเท่านั้นๆ สัก ๖๐% หรือ ๗๐%... ซึ่งคิดว่าพอดี เพราะอยู่กับหมู่เพื่อนหลายองค์ด้วยกัน

ถ้าจะอดก็ไม่สะดวก เพราะการงานในวงหมู่คณะเกี่ยวข้องกับกันอยู่เสมอ เรายังเหมือนเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่งอย่างลับๆ ทั้งที่ไม่แสดงตัว ทั้งนี้เกี่ยวกับการคอยดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่คณะ ภายในวัด พรรษาก็ไม่มาก สิบกว่าพรรษาเท่านั้นแหละ แต่รู้สึกว่าคุณอาจารย์มันท่านเมตตาไว้อย่างใจในการช่วยดูแลพระเถรอย่างลับๆ เช่นกัน...

...พอบิณฑบาตกลับมาแล้ว มีอะไรก็รีบจัดๆ ใส่บาตร เสร็จแล้วก็รีบไปจัดอาหารเพื่อใส่บาตรท่านอาจารย์มัน หอนั้นหรือหอนี้ที่เห็นว่าเคยถูกกับธาตุขันธ์ ท่าน เรารู้และเข้าใจก็รีบจัดๆ อันไหนควรแยกออก อันไหนควรใส่ก็จัดๆ เสร็จแล้วถึงจะมาที่นั้งของตน ตาคอยดู หูคอยสังเกตร ฟังท่านจะว่าอะไรบ้างขณะก่อนลงมือฉัน

บาตรเราพอจัดเสร็จแล้วก็เอาตั้งไว้ลับๆ ทางด้านข้างฝาติดกับต้นเสา เอา

ฝาปิดไว้อย่างดีด้วย เอาผ้าอาบน้ำปิดอีกชั้นหนึ่งด้วยเพื่อไม่ให้ใครไปยุ่งไปใส่บาตรเรา เวลานั้นใครจะมาใส่บาตรเราไม่ได้ กำชับกำชาไว้อย่างเด็ดขาด แต่เวลาท่านจะใส่บาตรเราท่านก็มีอุบายของท่าน เวลาเราจัดอะไรของท่านเสร็จเรียบร้อยแล้วมานั่งประจำที่ ให้พรเสร็จ

ตอนทำความสงบพิจารณาปัจจุเวกขณะนั้นแล ท่านจะเอาตอนเริ่มจะฉัน ท่านเตรียมของใส่บาตรไว้แต่เมื่อไรก็ไม่รู้แหละ แต่ท่านไม่ใส่ซ้ำๆ ซากๆ นี้ ท่านก็รู้เหมือนกัน ท่านเห็นใจเรา บทเวลาท่านจะใส่ท่านพูดว่า

‘ท่านมหาขอใส่บาตรหน่อยๆ ศรัทธา มาสายๆ’ ท่านว่าอย่างนั้น

พอว่าอย่างนั้นมือท่านถึงบาตรเราเลยนะ ตอนเราเอาบาตรมาวางข้างหน้าแล้ว กำลังพิจารณาอาหารนี้แหละ เรายังเองก็ไม่ทราบจะทำอย่างไรเพราะความเคารพ จำต้องปล่อยตามความเมตตาของท่าน เราให้ใส่เฉพาะท่านเท่านั้น นานๆ ท่านจะใส่ทีหนึ่ง ในพรรษาหนึ่งๆ จะมีเพียง ๓ ครั้งหรือ ๔ ครั้งเป็นอย่างมากที่สุด ท่าน ไม่ใส่ซ้ำๆ ซากๆ เพราะท่านฉลาดมาก คำว่ามัจฉิมาในทุกด้านจึงยกให้ท่าน โดยหาที่ต้องดีไม่ได้...”

การปฏิบัติต่อท่านอาจารย์มันนั้น ท่านก็พยายามใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ กำลังสติปัญญาทุกสิ่งทุกอย่างเฉพาะอย่างยิ่งในระยะ ๕ พรรษาสุดท้ายที่อยู่กับท่านอาจารย์มันที่บ้านหนองฝื่อ

ในเรื่องนี้ หลวงปู่หล้า เขมปัตโต^๑ ซึ่งได้อยู่ร่วมจำพรรษาที่ท่านอาจารย์มั่น ในช่วงนั้นด้วย ได้เคยเล่าเกี่ยวกับความเอาใจใส่และความเคารพบูชาของท่านที่มีต่อท่านอาจารย์มั่นว่า

“ในยุคนั้นหนองฝื่อ พระอาจารย์มหา(หลวงตามหาบัว)... ลึกซึ่งมากทุกวิถีทาง หลวงปู่มั่นไว้ใจกว่าองค์อื่นๆ ในกรณีต่างๆ ด้าน ควรจะเปลี่ยนไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งก็ดี หรือครบทั้งไตรก็ดีหรือสิ่งใดที่ควรเก็บไว้เป็นพิเศษ เฉพาะองค์หลวงปู่ก็ดี ในด้านจีวรและของใช้เป็นบางอย่าง ตลอดทั้งเภสัช เป็นหน้าที่ของท่านพระอาจารย์มหาทั้งนั้น เป็นผู้แนะนำให้คณะสงฆ์มีความหมายลับหลังหลวงปู่มั่นทั้งนั้น และหลวงปู่มั่นก็มีได้นัดหมายให้พระอาจารย์มหาบัวทำประโยชน์เพื่อองค์ท่านเองอย่างนั้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม ลึกหรือตื่นด้วยประการใดๆ เลย พระอาจารย์มหาเคารพลึกซึ่งเป็นเอง...”

เรื่องความละเอียดลออเกี่ยวกับการเฝ้าสังเกตการขบการฉันของท่านอาจารย์มั่นนั้น หลวงปู่หล้าก็ยังเคยกล่าวชื่นชมท่านไว้ว่า

“...พระอาจารย์มหา เวลาอยู่กับหลวงปู่มั่น คงจะนึกอยากจะเว้นอาหารอยู่ แต่มีเหตุผลในใจว่า เราเป็นพระผู้ใหญ่อยู่กับองค์ท่าน เราจะได้สังเกตองค์ท่านว่าวันหนึ่งๆ องค์ท่านฉันได้เท่าไร ข้าว

หมดขนาดไหน กับอะไรหมดขนาดไหน เราจะได้สังเกตประจำวัน เพื่อจะจัดถวายได้ถูก เท่าที่มีมาโดยเป็นธรรม แม่องค์ท่านหยิบใส่บาตรเองก็ดี เราจะสงวนรู้ว่าหยิบอะไรบ้าง เพราะเราเป็นห่วงองค์ท่านมาก เมื่อองค์ท่านฉันได้บ้าง เราก็พลอยเบาใจ...”

และด้วยเหตุนี้เอง เมื่อมีโอกาสจำเป็นต้องลาองค์ท่านอาจารย์มั่นเพื่อไปธุระที่จังหวัดอุดรธานีชั่วคราว หลังจากเสร็จธุระแล้ว ขากลับท่านจะพยายามจัดหาเอาของใช้ของฉันที่อุดรธานี ที่ถูกกับธาตุกับขันธขององค์ท่าน เพราะท่านคอยสังเกตอยู่ตลอด จนรู้ว่าอันใดองค์ท่านฉันได้สะดวกธาตุขันธ ท่านก็จะเอาใส่แข่งๆ เต็มเอียบดเลย แล้วให้เณรแกมหมอลึกๆ ถวายองค์ท่านวันละหม้อเป็นประจำโดยมิให้ท่านอาจารย์มั่นทราบ ซึ่งต่อมาภายหลังท่านอาจารย์มั่นก็ทราบและได้ห้ามปราม แต่กระนั้นก็ตาม ด้วยความเคารพรักและเป็นห่วงในธาตุขันธของครูบาอาจารย์ซึ่งล่วงเลยเข้าสู่วัยชรามากแล้ว ท่านก็หาอุบายวิธีทำถวายท่านอาจารย์มั่นจนได้

ท่านคอยใส่ใจคอยสังเกตถึงการขบการฉัน หยูกยา ผ่านุงผ้าห่ม บริหาร และเครื่องใช้ไม่สอยทุกสิ่งทุกอย่างของท่าน อาจารย์มั่น อย่างตั้งใจจดจ่อด้วยความพิถีพิถารณาอย่างที่สุด เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่ธาตุขันธร่างกายของท่าน อาจารย์มั่นมากที่สุด

๑ ต่อมาท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดภูจ้อก้อ อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร

ความเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียหรือทุกข์ยากลำบากส่วนตนนั้น ท่านไม่ถือเป็นประมาณหรือเป็นปัญหาอุปสรรคยิ่งกว่าการให้ครูบาอาจารย์ได้รับความสะดวกเรียกได้ว่ายามใดที่ท่านอยู่ ยามนั้นครูบาอาจารย์ก็เบาใจ

ช่วยดูแลหมู่คณะ

ท่านทุ่มเทศิปัญญาสุดกำลังในการดูแลอุปถัมภ์อุปฐากท่านอาจารย์มั่น โดยในระยะแรกๆ ท่านจะเข้าถึงก่อนเพื่อนแต่นานเข้าๆ ท่านอาจารย์มั่นจึงบอกว่า

“พระที่มีอายุพรรษามากแล้ว ไม่ต้องมาเป็นกังวลกับการขนสิ่งขนของอะไรเราแหละ ผู้ใหญ่ก็เป็นแต่เพียงว่าคอยดูแลท่านนั้นแหละพอ”

จากนั้นมาท่านจึงคอยดูแลให้คำแนะนำเรื่องต่างๆ ว่า อันใดต้องทำ อันใด

ควรทำ อันใดต้องเว้น หรืออันใดควรเว้น เพื่อไม่ให้เป็นที่ขวางหูขวางตาขวางอรรถขวางธรรมแก่ท่าน นอกจากนี้แล้วท่านยังวางระเบียบแบ่งหน้าที่การงานตามธรรมให้สอดคล้องคล้องตัว ให้ประสานราบรื่นในงานด้วยความเขากอกเข้าใจกันตามเหตุผลและเหมาะสมด้วยความเคารพตามอายุพรรษา ผู้ใดเคยดูแลบริหารขึ้นใดของท่าน อาจารย์มั่น ก็ให้เอามาตามนั้น ไม่มีการก้าวก่ายกัน สำหรับตัวของท่านจะยืนอยู่บันไดหน้ากุฏิท่านอาจารย์มั่น คอยดูความเรียบร้อยของพระเณรที่ขึ้นของลงไป

เมื่อท่านอาจารย์มั่นไม่เห็นท่านสักสองวันสามวันผ่านไป ท่านอาจารย์มั่นก็จะถามกับพระเณรเสมอๆ ว่า

“ท่านมหามาไหม?” พระเณรก็ตอบว่า

“มาครับ อยู่ข้างล่างครับกระผม” ท่านอาจารย์มั่นก็นิ่งไปเสีย พอเว้นห่างสองสามวันผ่านไปไม่เห็นอีก ท่านก็ถามขึ้นมาลักษณะเดิมอีก พระเณรก็ตอบแบบเดิม ท่านก็นิ่งอีก แม้ในช่วงที่ท่านอาจารย์มั่นเจ็บไข้ได้ป่วย ท่านก็ถาม

กุฏิท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
ณ วัดป่าบ้านหนองผือ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร

ภายในกุฏิของท่านพระอาจารย์มั่น

กับพระเถรวาท

“ท่านมหาพิจารณาอย่างไรคะ? เราเจ็บไข้ได้ป่วยเอามากแล้วนะ ท่านมหาได้พิจารณาอย่างไร?”

พระเถรวาทตอบว่า “ท่านจัดเวรคุณแลเรียบร้อยแล้ว”

คือให้มีพระอยู่ข้างบนสององค์นั่งภาวนาเงียบๆ อยู่ข้างล่างสององค์เดินจงกรมเงียบๆ สำหรับท่านเป็นผู้คอยควบคุมเวรอีกต่อหนึ่ง

บริหารสิ่งของ

ท่านอาจารย์มั่นให้ความไว้วางใจโดยมอบให้ท่านเป็นผู้จัดสรรจตุปัจจัยไทยทานตามความจำเป็นแก่พระเถรวาทภายในวัด ในเรื่องนี้ท่านเคยเล่าไว้ว่า

“...อย่างของที่ตกมานี้ ท่านอาจารย์มั่นมอบเลยนะ

‘ท่านมหาจัดการดูแลพระเถรวาทนะ’
ท่านอาจารย์มั่นพูดเท่านั้น แล้วปล่อยเลยนะ เขามาทอดผ้าป่ากองพะเนินเทินทึก เราเป็นผู้ดูแลทั้งหมดเลย

องค์ไหนบกพร่องตรงไหน องค์ไหนบกพร่องอะไรๆ จัดให้ จัดให้ สำหรับเราไม่เอา ครั้นเวลาเราไม่อยู่บ้าง ท่านสืบถามพระนี่

‘ท่านมหาท่านได้เอาอะไรใหม่?
ของที่เอามามอบให้ท่านจัดให้พระเถรวาทท่านเอาอะไรใหม่?’

พระตอบ ‘ท่านไม่เอาอะไรเลย’

ท่านนิ่งนะ เคย ท่านจับได้หมด พิจารณาแล้ว เราทำทั้งหมดด้วยความเป็นธรรมชาติท่านรู้...

เราไม่เอาอะไรนี้ขนาดท่านเอาผ้าห่มของท่านไปบังสุกุลให้เรา มีที่ไหนไม่เคยมีนะ เพราะท่านเห็นเราไม่ใช่ผ้าห่มหนาวขนาดไหนเราก็ไม่เอา เราเด็ดของเราอยู่อย่างนั้นตลอด... ผ้าห่ม ถ้าเอาผ้าใหม่ให้ ท่านก็กลัวเราจะไม่ใช่ นั่นเห็นไหม อุบายของท่าน ต้องเอาผ้าของท่านที่ท่านห่มอยู่นั้น พับเรียบร้อยแล้วไปบังสุกุลให้เรา

เอาดอกไม้เอาเทียนไป โอ๊ย ทุกๆ อย่างท่านเป็นอาจารย์ ปริมาจารย์ชั้นเอกทุกอย่าง ไปก็ขึ้นไปวางไว้ที่นอนของเราเลย วางไว้กลางที่นอน มีดอกไม้มีเทียนวาง

ผ้าห่มเป็นผ้าที่ท่านห่มอยู่แล้ว ผ้าใหม่ท่านกลัวเราจะไม่ใช่ นั่นแหละท่านหาอุบายต้องเอาผ้าท่านเอง วางนั้นเถอะ เราขึ้นไปแล้วไปดู โอ๊ย เรารู้ทันทีเลยว่า เราปฏิบัติอยู่ทุกวันกับผ้าท่าน ทำไมจะไม่รู้นี้แสดงว่าให้ใช้ ให้ใช้หน้อยเถอะ วางนั้นเพราะท่านเห็นนิสัยอย่างนั้น เอาจริงเอาจังทุกอย่าง...”

อกรับความผิดพลาด

แทนหมู่เพื่อน

เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระแก่ท่านอาจารย์มั่น ท่านจะคอยเป็นหูเป็นตา

กุฏิหลวงตามหาบัว สมัยศึกษาอยู่กับท่านพระอาจารย์มั่น
ณ วัดป่าบ้านหนองผือ จ.สกลนคร

สอดส่องดูแลพระเถร คอยสังเกตอัธยาศัย
ใจคอพระเถรที่อยู่รวมกัน ทราบกันว่าใน
ยามที่พระเถรมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นคราใด
ท่านมักจะออกมารับผิดกับท่านอาจารย์มั่น
แทนหมู่เพื่อนชนิद्यอมตัดคอออกกรองเลยก็
ว่าได้

ท่านจะรีบตั้งปัญหานั้นเข้าหาตัว
ท่านเองทันทีเพราะเห็นหมู่เพื่อนพระเถร
เกรงกลัวท่านอาจารย์มั่นมาก ทำให้ท่าน
รู้สึกสงสารและเห็นอกเห็นใจ อีกทั้งความ
จงใจทำผิดก็ไม่มี จะมีบ้างก็เพียงข้อผิด
พลาดบางประการเท่านั้น สำหรับท่านเอง
ก็พอดพอดทนได้หากว่าท่านอาจารย์มั่น
จะเคาะจะตีอะไรท่านก็อดทนเอา แต่เมื่อ
นานๆ ไป ความผิดพลาดมีบ่อยครั้งเข้าๆ
ทุกครั้งก็มีแต่ท่านเป็นผู้ออกมารับผิดอยู่เรื่อยๆ
ท่านอาจารย์มั่นจึงดูเอาว่า

“ใครผิดหัววัดท้ายวัดก็มหา ใคร
ผิดท้ายวัดหัววัดก็มหา

มันจะโง่ขนาดนั้นหรือมหานี้นะ

“...มันจะโง่ขนาดนั้นหรือ
มหานี้นะ หือ? หือ?
เอะอะก็มหาผิด
เอะอะก็มหาผิด...”

หือ? หือ? ... เอะอะก็มหาผิด เอะอะก็
มหาผิด...”

ในเรื่องนี้จริงๆ แล้วท่านอาจารย์
มั่นท่านก็ทราบอะไรคืออยู่แล้ว เพราะนิสัย
รวดเร็วและช่างสังเกตอยู่ตลอด จึงสามารถ
จับได้หมด

มีอยู่คราวหนึ่ง ท่านไม่สบายป่วย
หนักจนลุกไม่ขึ้น ทั้งลมก็แรงตลอด ฝนก็ตก
ทั้งคืน ไปไม่แจ้งรุ่งหล่นมากมาย พอเข้ามา
ท่านอาจารย์มั่นไม่ได้ยินเสียงปัดกวาด
ไปไม่เหมือนทุกๆ วัน รู้สึกผิดจากปกติมาก
ท่านอาจารย์มั่นจึงถามขึ้นทันทีว่า

“หือ? ๆ พระเณรไปไหนหมด หือ?
ท่านมหาไปไหน?” พระเณรตอบว่า
“ท่านอาจารย์มหาป่วย”
ท่านอาจารย์มันพูดแบบดุษี่ ขึ้น
ทันทีว่า “หือ? ๆ ท่านมหาป่วยเพียงองค์
เดียว วัดร้างหมดเลยเชียหรือ?”

ที่กล่าวเช่นนี้เป็นเพราะโดยปกติ
ประจำวัน ท่านจะคอยใส่ใจเป็นธุระนำ
หน้าหมู่มณะออกทำข้อวัตรต่างๆ ทุกขึ้น
ทุกอันอยู่เสมอ เมื่อมาเจ็บป่วยจนลุกไม่
ขึ้นพระเณรจึงยังไม่ทันทราบ เลยไม่มีใคร
พาเริ่มต้นทำข้อวัตร ทำให้เข้าวันนั้นดู
เงียบผิดปกติ

และในบางครั้งที่ท่านป่วยไข้อย่าง
หนัก มีอยู่เหมือนกันที่ท่านอาจารย์มัน
เมตตาเอายาไปให้ฉันด้วยตนเองเลย
ทีเดียว ท่านเล่าให้ฟังอย่างไม่มีวันลืม
เหตุการณ์นี้ไปได้เลยดังนี้

“...ยาของท่าน ยามโหด ถ้าท่าน
เอาไปแล้วต้องได้ฉัน ยานี้ดีอย่างนั้นอย่าง
นี้ ท่านจึ้เลย ให้เราฉัน ใครเอาไปให้ เรา
ไม่ฉันนี่นะ

อันนี้ท่านก็รู้นิสัยเหมือนกันนะ
ท่านจัดยาให้เขาเอาไปให้ ก็ไม่ฉัน ไม่เอา

เลย สุดท้ายท่านเลยเอามาให้เอง...”

ญาณหยั่งทราบ ของท่านอาจารย์มัน

ในระยะที่อยู่ศึกษากับท่านอาจารย์
มันนั้น ท่านคอยสังเกตดูทุกแง่มุมของ
ท่านอาจารย์มัน และเห็นว่าไม่เหมือนครู
บาอาจารย์องค์อื่นๆ ที่ท่านเคยประสบมา
สำหรับท่านอาจารย์มันนั้นไม่ว่าท่าน
แสดงสิ่งใดออกมาย่อมสามารถเอาเป็น
คติธรรมได้ทั้งนั้น ดังนี้

“...ดูทุกแง่มุม เราดูจริงๆ นะ
เพราะเราตั้งใจไปศึกษากับท่านจริงๆ ...
บางที่ท่านก็พูดมีที่เล่นที่จริงเหมือนกันกับ
เราในฐานะลูกศิษย์กับอาจารย์ ก็พอกับ
ลูกนี้แหละ แต่เรามันไม่ได้ว่าที่เล่นที่จริงนี้
นะ มันเอาเป็นจริงทั้งนั้นเลย ท่านจะพูด
แง่ไหน ท่านมีคติธรรมออกมาทุกแง่มุม
ถึงแม้จะเป็นข้อตลกนี้ ท่านก็มีคติธรรม
ออกมา มีธรรมแทรกออกมา ไม่ได้เป็น
แบบโลกนะ...”

พูดถึงเรื่องความเลิศเลอที่สุดใน
ภายในหัวใจก็ดี ภายนอกก็ดี การประพฤติ
ปฏิบัติของท่านก็ดี รู้ลึกกว่าที่เราผ่านครูบา
อาจารย์มานี้ไม่มีใครเหมือน ท่านพร้อมทุก
อย่าง ยิ่งท่านเทศน์ถึงเรื่องเทวบุตร เทวดา
แล้ว โอ๊ย ฟังแล้วเราพูดจริงๆ นะ เราเป็น
จริงๆ นี่นะ ฟังแล้วน้ำตาาร่วงเลยนะ
พวกเทพ พวกเทวดา มาเยี่ยมท่าน มาฟัง
เทศน์ท่าน แต่ท่านจะพูดในเวลาเฉพาะ

นะ ท่านไม่ได้พูดสุมสี่สุมห้านะ นั่นแหละ
เห็นไหม จอมปราชณู

ท่านรู้หนักรู้เบา รู้ในรู้นอกนะ รู้ควร
ไม่ควร เวลามีโอกาสอันดีงามอยู่เพียง ๒-
๓ องค์ด้วยกัน แล้วก็เสาะนั่นเสาะนี่ อยาก
รู้อยากเห็น ท่านก็ค่อยเปิดออกมาๆ ทางนี้
ก็ค่อยสอดค้อยแทรกเข้าไป ครั้นนั้นบ้าง
ครั้งนั้นบ้าง หลายครั้งต่อหลายหน...

...นี้ ท่านพูดถึงเรื่องเทวบุตร
เทวดาอินทร์พรหมที่มาเยี่ยมท่าน ท่าน
บอกว่าท่านมาอยู่ที่สกลนครนี้ พวกเทวดา
มาเกี่ยวข้องน้อยมาก ท่านว่ายังงั้นนะ
จะมาเป็นเวลา ว่างั้น คือมาในวันเข้า
พรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันออก
พรรษา นอกนั้นเทวดาไม่ค่อยมากัน
หมายถึงเทวดาชั้นสูงนะ พวกสวรรค์ พวก
ภูมิเทวดามาหาๆ เหมือนกันนะ

ส่วนไปอยู่เชียงใหม่ โห ตอนรับ
แทบทุกวัน ท่านว่ายังงั้น ไม่มีเวลาวางเลย
เทวดาชั้นนั้นๆ ที่มาเป็นชั้น เป็นชั้นๆ มา
เป็นลำดับลำดับ... พวกเทวดา เช่น
ดาวดึงส์นี้มา การแต่งเนื้อแต่งตัวนี้มี
ลักษณะไหน รูปร่างนี้จะหยาบไปอย่างนี้
ความละเอียดณะละเอียด เรื่องของเทพ
นั้นละเอียด แต่เมื่อเทียบกับเทพทั้งหลาย
แล้วจะละเอียดต่างกันเป็นชั้นๆ ๗ ๗
ขึ้นไป...

...นั่นละ เห็นไหม ญาณหยั่งทราบ
พวกตาดิท่านอย่างนั้น พวกตาดิปฏิบัติ
วันยังค่ำว่าไม่มี... โห เวลานั้นกำลังเริ่มลบ
ล้างพวกเทวบุตรเทวดาว่าไม่มีแล้วนะ

ก็ชาวพุทธเราเองนี่แหละ มันเป็นข้าศึกต่อ
พระพุทธรเจ้าเสียเอง..."

คุณยายชรา ผู้มีญาณหยั่งรู้

ในหมู่บ้านหนองผือ นั้น มีคุณยาย
หนึ่งชามขามคนหนึ่งอายุราว ๘๐ ปี เป็น
นักภวนาสำคัญคนหนึ่งของท่านอาจารย์
มันเมตตาเป็นพิเศษเสมอมา คุณยาย
อุทิศให้ตะเกียงตะกายไปศึกษารวมกับ
ท่านที่วัดหนองผือเสมอ และหลานชาย
คนหนึ่งของคุณยายก็เป็นโยมอุปัฏฐาก
หลวงปู่มัน คอยส่งบาตรทุกวันๆ พอองค์
ท่านรับบาตรเสร็จแล้ว ก็จะสะพายบาตร
ไปส่งที่วัดทุกวันไม่เคยขาด

คุณยายท่านนี้สามารถรู้เรื่องความ
คิดจิตใจของใครต่อใครได้ จนบางครั้งท่าน
อาจารย์มันยังได้ถามคุณยายแบบขบขัน
ว่า "รู้เรื่องนั้นไหม?" คุณยายก็ว่า "รู้" "แล้ว
เรื่องนี้รู้ไหม?" ก็ว่า "ก็รู้อีก" ท่านอาจารย์
มันเลยลองถามว่า

"แล้วรู้ไหม? จิตของพระในวัด
หนองผือนี้" คุณยายว่า "ทำไม่จะไม่รู้" แถม
พูดแบบขูเลยเถิดว่า "รู้หมดแหละ" คุณยาย
เคยเล่าเรื่องภวนาให้หลวงปู่มันฟังอย่าง
อาภัพว่า

"มองมาวัดหนองผือแห่งนี้สว่าง
ไสวทั่วหมดเลย มีแต่พระภวนาดวงเล็ก
ดวงใหญ่เหมือนดาวอยู่เต็มวัด"

เวลาเล่าถวายท่านอาจารย์มัน
คุณยายจะพูดแบบอาภัพมากไม่กลัว

“...จิตหลวงพ่
พนไปนานแล้ว
ฉันทราบจิตหลวงพ่
มานานแล้ว...”

ใคร แม้พระเณรจำนวนร่วมครึ่งร้อย (รวมทั้งหลวงตามหาบัว) จะนั่งฟังอยู่เวลานั้น ด้วยก็ตาม คุณยายก็จะพูดได้อย่างสบาย ไม่สนใจว่าใครจะคิดอะไร ที่เป็นพิเศษก็ตอนที่ คุณยายทนายใจท่านอาจารย์มั่น อย่างอาจหาญมาก และไม่กลัวว่าท่านจะดุจะว่าอะไรบ้างเลย คุณยายทนายว่า

“จิตหลวงพ่พนไปนานแล้ว ฉันทราบจิตหลวงพ่มานานแล้ว จิตหลวงพ่ไม่มีใครเสมอ ทั้งในวัดนี้หรือที่อื่นๆ จิตหลวงพ่ประเสริฐเลิศโลกแล้ว หลวงพ่จะภาวนาไปเพื่ออะไร?”

ท่านอาจารย์มั่นจึงตอบทั้งหัวเราะ และเป็นอุบายสอนคุณยายไปพร้อมว่า

“ภาวนาไปจนวันตายไม่มีถอยใครถอยผู้นั้นมิใช่ศิษย์ตถาคต”

คุณยายเรียนท่านว่า “ถ้าไปได้ก็พอไป แต่จิตหลวงพ่หมดทางไปทางมาแล้ว มีแต่ความสว่างไสวและความประเสริฐเต็มดวงจิตอยู่แล้ว หลวงพ่จะภาวนาไปไหนอีกเล่า ฉันดูจิตหลวงพ่สว่างไสวครอบโลกไปหมดแล้ว อะไรมาผ่านหลวงพ่ก็ทราบหมด ไม่มีอะไรปิดบัง

จิตหลวงพ่ได้เลย

แต่จิตฉันมันยังไม่ประเสริฐอย่างจิตหลวงพ่ จึงต้องออกมาเรียนถามเพื่อหลวงพ่ได้ชี้แจงทางเดินให้ถึงความประเสริฐอย่างหลวงพ่ด้วยนี่”

ทุกครั้งที่คุณยายมา จะได้รับคำชี้แจงจากท่านอาจารย์มั่นทางด้านจิตตภาวนาด้วยดี ขณะเดียวกันพระเณรต่างองค์ต่างก็มาแอบอยู่แถวบริเวณข้างๆ ศาลาฉัน ซึ่งเป็นที่ที่คุณยายสนทนากับท่าน เพื่อฟังปัญหาธรรมทางจิตตภาวนา ซึ่งโดยมากเป็นปัญหาที่รู้เห็นขึ้นจากการภาวนาล้วนๆ เกี่ยวกับอริยสังขทางภายในบ้าง เกี่ยวกับพวกเทพพวกพรหมภายนอกบ้าง ทั้งภายในและภายนอกเมื่อคุณยายเล่าถวายจบลง ถ้าท่านเห็นด้วยท่านก็ส่งเสริมเพื่อเป็นกำลังใจในการพิจารณาธรรมส่วนนั้นให้มากยิ่งขึ้น ถ้าตอนใดที่ท่านไม่เห็นด้วย ก็อธิบายวิธีแก้ไข และสั่งสอนให้ละวิธีนั้น ไม่ให้ทำต่อไป

ท่านอาจารย์มั่นเคยชมเชยคุณยายท่านนี้ให้พระฟังว่า

“...แกมีภูมิธรรมสูงที่น่าอนุโมทนา พวกพระเรามีหลายองค์ที่ไม่อาจรู้ได้เหมือนคุณยาย...”

พลาด...เทศน์ครั้งสุดท้าย

ท่านกล่าวถึงตอนท่านอาจารย์มั่นเทศน์แบบฟ้าดินกลม คือเอาอย่างเต็มเหนี่ยวถึง ๓ ชั่วโมงที่วัดเจติยหลวง

อย่าง หากว่าไม่มีอะไร ก็อยากจะกราบ
นมัสการปรึกษาพ่อแม่ครูอาจารย์ไป
ภาวนาสักชั่วระยะหนึ่ง'

ท่านถาม 'จะไปทางไหนล่ะ?'

'คราวนี้คิดว่าจะไปไกลสักหน่อย'
คือตามธรรมดาผมไม่ค่อยไปไกล ไปประ
มาณสัก ๒๐-๓๐ กิโลเมตรนั้นละ... ๔๕ กิโลเมตร

'คราวนี้จะไปไกลหน่อย ไปทาง
อำเภอวาริชภูมิ'

'เออดี ทางไหนก็ดี' ท่านว่า 'สงบ
สงบดี มีแต่ป่าแต่เขาทั้งนั้นแหละ' ท่านว่า
'แล้วไปที่องค์ล่ะ?'

'ผมคิดว่าจะไปองค์เดียว'

'เออดีละ ไปองค์เดียว' ท่านก็ชี้ไป
'ใครอย่าไปยุ่งท่านนะ ท่านมหาจะไปองค์
เดียว'

ที่นี้เวลาจะไปก็จำได้ว่า เดือน ๓
ขึ้น ๓ ค่ำ ผมไม่ลืมนะ ก่อนจะไปก็
'กระผมไปคราวนี้ คงจะไม่ได้กลับมา
ทำมาชมนุชาคราวนี้' เราก็ว่าอย่างนั้น ไป
๙ วัน ๑๐ วันกลับมา ทางมันไกลนี้ เดิน
ด้วยเท้าทั้งนั้นแหละ

'เออ ภูเขาคนเดียววนะ มาชมนุชา
คนเดียวจริงๆ นี้' ท่านว่าอย่างนั้นแล้ว
ชี้เข้าตรงนั้นนะ 'พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา
เป็นมาชมนุชาทั้งนั้นแหละ เอาตรงนี้นะ'

จากนั้นก็ไปที่นี้พอถึงวันมาชมนุชา
สายๆ หน่อยประมาณสัก ๑๑ โมง ท่าน
ถามพระ 'ท่านมหาไม่มารี? เห็นท่านมหา
ใหม่?' พระว่า 'ไม่เห็นครับกระผม'

'ไปไหนกันนา?' พอบ่าย ๒ โมง ๓

โมงเอาอีกถามอีก ตกเย็นเข้ามาอีกถามอีก
'เอ้ มันยังไปท่านมหาไปยังไงนา?'

เหมือนกับว่าท่านมีความหมายของท่าน
อยู่ในนั้น เหมือนกับว่าท่านจะเทศน์ให้
เต็มที เพราะท่านจะป่วย ก่อนนั้นท่านไม่
ได้ป่วยนี่นะ แต่ท่านทราบของท่านไว้แล้ว
เรื่องเหล่านี้ ตอนที่เราจะลาท่านไป ท่านก็
ดีๆ อยู่นี่ พอถึงเวลาท่านลงมาศาลาหัน
หน้าบู้บมา

'หือ? ท่านมหาไม่ได้มารี?'

'ไม่เห็นครับ' ใครก็ว่าอย่างนั้น

'เอ้ มันยังไปนา? ท่านมหาไปยัง
นา?' ว่าอย่างนี้แปลกๆ อยู่ ทั้งๆ ที่ได้ตกลง
เรียบร้อยแล้ว ท่านมีอะไรของท่านอยู่ แล้ว
ท่านก็เทศน์ตั้งแต่นั้นจนกระทั่งถึง
๖ ทุ่ม ฟาดวันมาชมนุชานี้ โอ๊ย เอาอย่าง
หนักเทียบนะ ๔ ชั่วโมง ตั้งแต่ ๒ ทุ่มถึง
๖ ทุ่มเป้ง

เทศน์จบลงแล้ว 'โอ๊ย เสียตาย
ท่านมหาไม่ได้มาฟังด้วยนะ' ว่าอีกนะซ้ำ
อีก ก็เหมือนอย่างว่าเทศน์ครั้งสุดท้าย
จากนั้นมาท่านไม่ได้เทศน์อีกเลยนะ

พอเดือน ๔ แรมค่ำหนึ่ง ผมก็มา
ถึง ผมไปเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ถึงเดือน ๔ ขึ้น
๓ ค่ำ ก็เป็น ๑ เดือนพอดี เดือน ๔ แรม ๑
ค่ำผมกลับมา ผมจำได้แต่ข้างขึ้นข้างแรม
จำวันที่ไม่ได้ เหตุที่จะจำได้ก็เพราะว่า
พอผมขึ้นไปกราบท่านตอนบ่าย พอท่าน
ออกจากที่แล้วผมก็ขึ้นไปกราบ

'มันยังไปกันท่านมหา' ท่านว่า
อย่างนี้ 'เทศน์เสียจนฟ้าดินถล่มก็ไม่มาฟัง

กัน' นี่เราถึงได้ย้อนพิจารณา ออ ที่พระ
ท่านเล่าให้ฟังอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นเพราะ
เหตุนี้เอง

'เทศน์เสียจนฟ้าดินกลม นี่ผมเริ่ม
ป่วยแล้วนะ เริ่มป่วยมาตั้งแต่วันขึ้นนี้'
นั่นท่านว่า..."

คำเตือนล่วงหน้า

เมื่อท่านอาจารย์มั่นชราภาพมาก
แล้ว ท่านจะพูดเตือนพระเณรอยู่เสมอให้
ตั้งอกตั้งใจ เพราะการอยู่ด้วยกันมิใช่เป็น
ของจิ้งจกาว มีแต่ธรรมเท่านั้นเป็นสิ่งที่ควร
ยึดอย่างมั่นคงตายใจ ครูอาจารย์เป็นของ
ไม่แน่นอน อย่างอนใจว่าได้มาอยู่กับครูกับ
อาจารย์แล้วท่านจะอยู่กับเราตลอดไป เมื่อ
นานเข้าๆ ท่านอาจารย์มั่นก็เปิดออกมา
อีกว่า

"...ใครจะเข้มแข็ง ความพาก
เพียรอะไรก็ให้เข้มแข็ง มีความรู้ความเป็น
อะไรภายในจิตใจ เอา ให้มาถามมาเล่า
ให้ฟัง ภิกษุเดมาจะแก้ไข...นี่เวลาภิกษุเดมา
ตายแล้วยากนะ ใครจะแก้เรื่องจิตใจทาง
ด้านจิตตภาวนา นี่ไม่นานนะ"

ท่านย้าลง "ไม่เลย ๘๐ นะ...๘๐
ก็มีมันนานอะไร พวกท่านมานอนใจอยู่ได้
หรือ..."

เมื่อท่านอาจารย์มั่นพูดเตือนดังกล่า
พระเณรทั้งหลายต่างสลดสังเวชใจ รีบตั้ง
หน้าตั้งตาเร่งปฏิบัติกัน สำหรับตัวท่านเอง
ท่านเล่าถึงเหตุการณ์ตอนสำคัญนี้ให้พระ

เณรฟังว่า

"...เหมือนกับว่าจิตนี้มันสั้นริกๆ
อยู่ พอได้ยินอย่างนั้นแล้วความเพียรก็หนัก
เวลาครูบาอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่เราก็ได้ฟัง
พาอาศัยรมเงาท่านแก้อรรถข้อธรรมที่
สงสัย ก็เร่งความเพียรเข้าเต็มทีๆ พอท่าน
ย่างเข้า ๘๐ ปีบ ท่านก็เริ่มป่วยแหละ
พอป่วยแล้วท่านบอกไว้เลยเขียว เนะฟังซิ
ซึ่งท่านเคยป่วยเคยไข้มาไม่รู้กี่ครั้งก็หน
เป็นไข้มาลาเรียเป็นไข้อะไร ท่านไม่เคยพูด
ถึงเรื่องเป็นเรื่องตาย

แต่พอเป็นคราวนี้เพียงเริ่มเป็น
เท่านั้น ไม่ได้มากอะไรเลย ท่านบอกว่า
'ผมเริ่มป่วยมาตั้งแต่วันขึ้นนี้'
เพราะเราอยู่อำเภอวาริชภูมิ เรา
ไปถึงวันค้ำหนึ่ง ท่านก็ป่วยขึ้น ๑๔ ค่ำ
เดือน ๔ ผมจำได้ขนาดนั้นนะ วันค้ำหนึ่ง
เราก็ไปถึงท่าน

'ผมเริ่มป่วยตั้งแต่วันขึ้น' วันขึ้น
ก็หมายถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ 'นี่ป่วยครั้งนี้เป็น
ครั้งสุดท้ายนะ ไม่หาย ยาจากเทวดาชั้น
พรหมไหนๆ ก็มาเถอะ' ท่านว่า

'ไม่มียาขนานใดในโลกนี้จะมาแก้
ให้หาย ไข้จึงเป็นไข้สุดท้าย แต่ไม่ตายง่าย
นะ เป็นโรคทรมาณ เขาเรียกว่าโรคคนแก่
อย่าไปหาหยุดหายามาใส่มารักษา มันเป็น
ไปตามสภาพของชั้นนี้แหละ' ท่านว่า
อย่างนั้น

'เอาการรักษาที่เหมือนกับใส่ปุ๋ย
แล้วรดน้ำไม่ที่ตายยืนต้นแล้วนั้นแหละ
จะให้มันผลิดอกออกใบออกผลเป็นไปไม่ได้

“...นี่ป่วยครั้งนี้
เป็นครั้งสุดท้ายนะ ไม่หาย...
ยาจากเทวดาชั้นพรหมไหนๆ
ก็มาเถอะ...”

ยังแต่เวลาของมันเหลืออยู่ที่จะล้มลงจม
แผ่นดินเท่านั้น...

...นี่ก็อยู่แต่มันยังไม่ล้มเท่านั้นเอง
จะให้หายด้วยยาไม่หายนะ นี่เพียงเริ่มเป็น
เท่านั้น’ ท่านบอกแล้ว

แน่ไหม? ท่านอาจารย์มัน ฟังซิ
ผมถึงได้กราบสุดหัวใจผม ท่านเปิดอก
มาอย่างนั้นไม่มีอะไรผิด

‘อย่างเช้า ๘๐ ไม่เลย ๘๐ นา’
ก็ฟังซิ

‘โรคนี้เป็นไขวาระสุดท้าย จะไม่
หายจนกระทั่งตาย จะตายด้วยป่วยคราว
นี้แหละ’ ท่านว่า ‘แต่ไม่ตายง่าย เป็นโรค
ทรมาณ’ ก็จริง ตั้งแต่เดือน ๔ ถึงเดือน ๑๒
ฟังซิ ๗-๘ เดือนท่านเริ่มป่วยไปเรื่อยๆ
เหมือนกับค่อยๆซึมเข้าไปๆ สุดท้ายก็เป็น
อย่างว่านั่น...”

เหตุทูลท่านอาจารย์มันสุดหัวใจ

หมู่พระเถรที่บ้านหนองผือทราบ
กันดีว่า ช่วงเวลาที่ท่านอาจารย์มันป่วย
หนักมากๆ นี้ ถ้าองค์ท่านไม่นอนทั้งคืน

ชั้นบนของกุฏิท่านพระอาจารย์มัน
ณ วัดป่าบ้านหนองผือ

ท่านก็ไม่ยอมนอนทั้งคืนด้วยเช่นกัน และ
ถึงแม้จะต้องได้นั่งอยู่กับที่นานมากเข้าๆ
จนเริ่มรู้สึกเจ็บแวมมาก แต่ด้วยความ
เคารพรักท่านอาจารย์มัน แม้จะเจ็บมาก
เพียงไรก็ตามก็ไม่ถือเป็นอารมณ์กับมันยิ่ง
กว่าการคอยเฝ้าดูแลองค์ท่านอาจารย์มัน
อย่างใจจดจ่อที่สุด

เมื่อองค์ท่านรีบหลับไปบ้าง ท่าน
ก็ถือโอกาสนั้นออกไปเปลี่ยนอิริยาบถ
บ้าง ด้วยการไปเดินจงกรมในบริเวณใกล้
เคียง โดยไม่ลืมที่จะให้พระที่ไว้ใจได้คอย
ดูแลองค์ท่านอยู่เงียบๆ ตลอดเวลาแทน
ท่านบอกพระองค์นั้นไว้ด้วยว่า

“หากมีอะไรให้รีบบอกทันทีและ
คอยสังเกตดูว่า ถ้าองค์ท่านมีที่ท้าวว่าจะตื่น
ขึ้น ก็ให้รีบบอกทันทีเช่นกัน”

การที่พระผู้เฝ้าไขว้ของค์ท่านต้อง

กุฏิท่านพระอาจารย์มั่น ณ วัดป่าบ้านหนองผือ

“...เวลาท่านถ่าย
เราก็เอามือรองที่-
ทวารท่านเลย...
ให้ท่านถ่ายลงกับมือ-
เราเลย...”

คอยบอกท่านอยู่เสมอๆ เพราะต่างก็
สังเกตพบว่า เวลาองค์ท่านตื่นขึ้น เมื่อลิ้ม
ตาขึ้นมามักจะถามขึ้นว่า

“ท่านมหาไปไหน? ๆ”

พระผู้เฝ้าไข้ก็จะรีบวิ่งไปบอกท่าน
ทันทีในจุดที่นัดหมายกันไว้แล้ว ท่านเองก็
รีบมาทันทีเช่นกัน

ยามที่ท่านอาจารย์มั่นป่วยหนัก
เช่นนี้ ท่านจะเป็นผู้ทำธุระต่างๆ เกี่ยวกับ
องค์ท่านด้วยตัวเองทั้งหมด เฉพาะอย่างยิ่ง
การถ่ายหนักถ่ายเบาขององค์ท่าน เหตุผล
ที่เป็นเช่นนี้ ท่านเมตตาอธิบายว่า

“...เราทำต่อท่านด้วยความจงรัก
ภักดี เกิดทวนขนาดไหน ไม่ให้ใครเข้าไปยุ่ง
เลยและท่านก็ไม่เคยตำหนิอะไร เราทำกับ
ท่านถึงจะโง่หรือฉลาด เราขอถวายทุกสิ่ง
ทุกอย่างแล้ว ท่านไม่เคยตำหนิเรา จะถ่าย
หนักถ่ายเบาอะไร เราจัดการเองหมด ไม่
ให้ใครมายุ่ง กลัวใครจะไปคิดไม่ดีในเรื่อง
อะไรๆ ที่เป็นอกุศลต่อท่าน เพราะปฤชชน
เป็นได้นี้แหละ

เราถึงเป็นปฤชชนก็ตาม แต่เรามัน
ไม่ใช่อย่างนั้น เรามอบหมดแล้วนี่ มันต่าง
กันตรงนี้นะ สติปัญญาที่เรานำมาใช้กับ
ท่าน ก็เรียกว่า เต็มกำลังของเรา...

เวลาถ่ายหนักนี้สำคัญมาก ไม่ให้
ใครเห็นด้วยนะ เราทำของเราไม่ให้ใคร
มองเข้าไปเห็นเลยนะ เอาจริงๆเอาตัว
ของเราบังไว้หมดเลย ทำคนเดียวของเรา
แต่ก่อนไม่มีถุงพลาสติก มีแต่กระโถนกับผ้า
ขี้ริ้ว ผ้าอะไร กระดาษก็มีแบบกระดาษห่อ
พัสดุ

เวลาท่านถ่าย เราก็เอามือรองที่
ทวารท่านเลย หย่อนบับใส่บับ หย่อนบับใส่
บับ เสร็จแล้วเอาผ้าคอยเช็ดตรงนั้น ให้
ท่านถ่ายลงกับมือเราเลยนะ ไม่ให้ใครเข้า
ไปยุ่งเลย

เสร็จเรียบร้อยแล้ว เราทำความ
สะอาดเอง ทำเองเสร็จแล้ว เราก็วิ่งออกมา
เพราะพระอยู่ข้างนอกเต็มหมด อยู่ในนั้น
มีแต่เราคนเดียว...”

เป็นตายไม่ว่า ถ้าเพื่อพ่อแม่ครูอาจารย์

ในระยาะที่ท่านอาจารย์มั่นไอด้วยโรควัดนโรคซึ่งเป็นโรคติดต่อย่ำแรง หากมีผู้ที่เข้าไปใกล้ชิดติดพันด้วยแล้ว โอกาสที่จะได้รับเชื้อยั้งสูงมากและอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้โดยง่าย

เรื่องนี้เคยมีผู้ถามท่านอยู่เหมือนกันว่าไม่กลัวจะติดเชื้อวัดนโรคนี้บ้างหรือ ท่านว่าท่านไม่ได้สนใจกับวัดนโรคที่ร้ายแรงนี้เลย ยิ่งกว่านั้นยังได้อยู่คลอเคลียใกล้ชิดติดพันกับองค์ท่านอยู่ตลอด แม้เวลาองค์ท่านไอด ท่านก็เอาสำลิกว้านเสลดออกช่วยท่าน ยั้งในเดือนสิบเอ็ดสิบสอง อากาศหนาวเย็นเข้ามา องค์ท่านก็จะไอนหนักขึ้น ถ้าคืนไหนไม่ได้นอน ท่านก็ไม่นอนด้วย เพราะต้องช่วยกว้านอยู่ตลอดคืน ท่านว่าสำลิกว้านไอนนี้ถึงกับล้นพูนกะละมังเลย เพราะต้องกว้านออกเรื่อยๆ เหตุการณ์ในตอนนั้นท่านก็เคยเล่าไว้ว่า

“...ถ้าวันไหนท่านไม่หลับ เราก็ไม่ได้หลับ ถ้าวันไหนท่านได้หลับบ้าง เราก็ออกไปเดินจงกรม กลางวันไม่ไอดท่านจะอยู่สบาย ก็ให้พระที่พอไว้ใจไอดองค์ไอดองค์หนึ่งอยู่แอบๆ ท่าน อยู่ขางๆ แต่ไม่ได้เขามุงกับท่าน เราก็ได้พักในตอนนั้น ถ้ากลางคืนนี้ เตรียมพร้อมตลอดเวลา

ถ้าพูดถึงพ่อแม่ครูอาจารย์มั่น เราเทิดทูนสุดหัวใจ เรามอบหมดทุกอย่าง ไม่มีอะไรเหลือติดเนื้อติดตัวเรา เรามอบหมด

เลย ความลำบากลำบาก เราไม่สนใจ เรามอบหมดเลย...”

ที่ท่านอาจารย์มั่นคอยถามถึงท่านมหาอยู่เสมอนี้ ไม่ใช่เพ็งจะมีขึ้นในระยาะนี้เท่านั้น ก่อนหน้าก็มีและแม่ในคราวที่ท่านออกเที่ยววิเวกหลายต่อหลายวันเข้า องค์ท่านก็เริ่มถามกับพระเณรขึ้นแล้วว่า

“...เอ ท่านมหาไปไหนนา? ไปหลายวันแล้วนะ...”

ครั้นเมื่อท่านกลับมาถึงวัด องค์ท่านก็ไม่พูดอะไร แต่พระเณรก็แอบเอาเรื่องนี้ไปเล่าให้ท่านฟัง ท่านก็ทำเหมือนกับไม่รู้อะไร แต่พอท่านไอดออกเที่ยวอีกหลายวัน องค์ท่านก็ไอดถามพระเณรขึ้นอีก เช่นว่า

“เออ มหาไปหลายวันแล้วนะ ไม่เห็นนะ”

ความเมตตาอย่างน่าประทับใจที่ครูบาอาจารย์มอบให้ ก็คงด้วยเพราะองค์ท่านลวงรู้ถึงหัวใจของท่านที่ยอมมอบทุกอย่างชนิดไม่มีอะไรเหลือ เพื่อเทิดทูนเคารพบูชาคุณอย่างสุดหัวใจไอดองค์ท่านนั่นเอง

สลดสังเวช...

ผู้มีพระคุณสูงสุดจากไป

ด้วยสมาธิที่แนบหนา และด้วยความเพียรด้านปัญญาอย่างจริงจัง ทำให้ท่านสามารถถอดถอนกิเลสออกได้เป็น

ลำดับๆ ไป จนก้าวเข้าถึงความละเอียด
อ่อนของจิต และเห็น **อวิชชา** ในจิตเป็น
ของอัศจรรย์ เป็นของน่ารักน่าสงวนน่าติด
ช้อน่าเฝ้ารักษาอยู่อย่างนั้นเป็นอัศจรรย์
ทั้งวันทั้งคืน ระยะเวลาอยู่ในช่วง ๔ เดือนก่อน
หน้าที่ท่านอาจารย์มั่นจะมรณภาพ

ท่านมีโอกาสอยู่จำพรรษาพร้อมกับ
ท่านอาจารย์มั่นโดยลำดับดังนี้ บ้านโคก
๑ พรรษา บ้านนามน ๑ พรรษา บ้านโคก
อีก ๑ พรรษา และแห่งสุดท้ายที่บ้านหนอง
ฝื่อ ๕ พรรษา สำหรับวันมรณภาพของ
ท่านอาจารย์มั่น ตรงกับเวลา ๒ นาฬิกา
๒๓ นาที ของวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๔๙๒ ณ วัดป่าสุทธาวาส จังหวัด
สกลนคร สิริรวมอายุได้ ๘๐ ปี ยังความ
สลดสังเวชแก่ท่านอย่างเต็มที่ด้วยเพราะ
ท่านทราบดีว่า ถึงแม้สติปัญญาจะเป็น
อติโมหิติหมุนตลอดทั้งวันทั้งคืน หรือแม้
จิตจะละเอียดเพียงใด แต่ยังมีภาระการ
งานทางใจอยู่ ยังต้องการครูบาอาจารย์ที่
เป็นที่ลงใจและสามารถช่วยชี้แนะจุด
สำคัญที่กำลังติดอยู่นี้ให้ผ่านพ้นไปได้ ท่าน
เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“...วันท่านอาจารย์มั่นมรณภาพ
ได้เกิดความสลดสังเวชอย่างเต็มที่จาก
ความรู้สึกว่าหมดที่พึงทางใจแล้ว เพราะ
เวลานั้นใจก็ยังมิอะไรๆ อยู่ และเป็นความ
รู้ที่ไม่ยอมจะเชื่ออุบายของใครง่าย ๆ ด้วย
เมื่อชี้ไม่ถูกจุดสำคัญที่เรา กำลังติดและ
พิจารณาอยู่ได้อย่างท่านอาจารย์มั่นเคยชี้
ซึ่งเคยได้รับผลจากท่านมาแล้ว ทั้งเป็น

เวลาเร่งความเพียรอย่างเต็มที่ด้วย
ฉะนั้นเมื่อท่านอาจารย์มั่นมรณภาพ
แล้วจึงอยู่กับหมู่คณะไม่ติด คิดแต่จะอยู่
คนเดียวเท่านั้น จึงพยายามหาที่อยู่โดย
ลำพังตนเอง และได้ตัดสินใจว่าจะอยู่คน
เดียวจนกว่าปัญหาของหัวใจทุกชนิดจะ
สิ้นสุดลงจากใจโดยสิ้นเชิง จึงยอมรับและ
อยู่กับหมู่เพื่อนต่อไปตามโอกาสอัน
สมควร...”

ความอาลัยอาวรณ์ถึงครูบาอาจารย์
อย่างสุดหัวใจหัวใจนี้ เป็นเพราะท่านมี
ความเคารพรักและเลื่อมใสท่านอาจารย์
มั่นอย่างสูงสุด ขณะเดียวกันก็รู้สึกหมด
หวัง หมดที่พึงทางใจระคนกันไป แต่แล้ว
ท่านก็กลับได้อุบายต่างๆ ขึ้นมาในขณะ
นั้นว่า

“...วิธีการสั่งสอนของท่านเวลามี
ชีวิตอยู่ ท่านสั่งสอนอย่างไร ต้องจับเงื่อนไข
นั้นแลมาเป็นครูสอน และท่านเคยย้ำว่า

งานประชุมเพลิงศพท่านพระอาจารย์มั่น ณ วัดป่าสุทธาวาส จ.สกลนคร
วันอังคารที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๓ (ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีชวด)

‘อย่างไรอย่าหนีจากรากฐานคือผู้
รู้ภายในใจ เมื่อจิตมีความรู้แปลกๆ ซึ่งจะ
เกิดความเสียหาย ถ้าเราไม่สามารถ
พิจารณาความรู้ประเภทนั้นได้ ให้ย่นจิต
เข้าสู่ภายในเสีย อย่างไม่เสียหาย...’

เมื่อการมรณภาพของท่านอาจารย์
มั่นผ่านไป ผู้คนที่อยู่แวดล้อมเรือนร่างองค์
ท่านอาจารย์มั่นก็เริ่มเบาบางลง โอกาส
เช่นนั้น ท่านจึงเข้าไปกราบที่เท้าและนั่ง
รำพึงรำพันปลงความสลดใจสังเวชน้ำตา
ไหลนองอยู่ปลายเท้าเกือบ ๒ ชั่วโมง พร้อม
ทั้งพิจารณาธรรมในใจของตนกับโอวาทที่
ท่านอาจารย์มั่นให้ความเมตตาอุดหนุนให้
สั่งสอนมาเป็นเวลาถึง ๘ ปีที่อาศัยอยู่กับ
ท่านว่า

“...การอยู่เป็นเวลานานถึงเพียง

นั้น แม่คู่สามีภรรยาซึ่งเป็นที่รักยิ่ง หรือลูกๆ
ผู้เป็นที่รักของพ่อแม่อยู่ด้วยกัน ก็จะต้องมี
ข้อข้องใจต่อกันเป็นบางกาล แต่ท่าน
อาจารย์กับศิษย์ที่มาพึ่งร่มเงาของท่าน
เป็นเวลานานถึงเพียงนี้ ไม่เคยมีเรื่องใดๆ
เกิดขึ้น

ยิ่งอยู่นานก็ยิ่งเป็นที่เคารพรักและ
เลื่อมใสหาประมาณมิได้ ท่านก็ได้จากเรา
และหมู่เพื่อนผู้หวังดีทั้งหลายไปเสียแล้ว
ในวันนั้น **อนิจจา วต สังขารา** เรือนร่าง
ของท่านนอนสงบนิ่งอยู่ด้วยอาการอันน่า
เลื่อมใสและอาลัยยิ่งกว่าชีวิตจิตใจซึ่ง
สามารถสละแทนได้ด้วยความรักในท่าน
กับเรือนร่างของเราที่นั่งสงบกายแต่ใจ
หวั่นไหวอยู่ด้วยความหมดหวังและหมดที่
พึ่งต่อท่านผู้จะให้ความร่มเย็นต่อไป

“...ปัญหา
ทั้งหมดภายในใจ
ที่เคยปลดเปลื้องกับท่าน
บัดนี้... เราจะไปปลดเปลื้อง-
กับใคร? และใคร...
จะมาปลดเปลื้อง
ปัญหาของเรา
ให้สิ้นซากไปได้
เหมือนอย่างท่านอาจารย์มัน
ไม่มีแล้ว...”

เปลื้องกับใคร? และใครจะมาปลดเปลื้อง
ปัญหาของเราให้สิ้นซากไปได้เหมือนอย่าง
ท่านอาจารย์มันไม่มีแล้ว...

...เป็นกับตายก็มีเราคนเดียวเท่า
นั้น เช่นเดียวกับหมอที่เคยรักษาโรคเราให้
หายไม่รู้กี่ครั้ง ชีวิตเรายู่กับหมอคนเดียว
เท่านั้น แต่หมอผู้ให้ชีวิตเรามาประจำวัน
ก็ได้สิ้นไปเสียแล้วในวันนี้ เราจึงกลายเป็น
สัตว์ป่าเพราะหมดยารักษาโรคภายใน...”

ทั้งสองเรื่อนรางนี้รวมลงในหลักธรรม
คือ อนิจจา อันเดียวกัน ต่างก็เดินไปตาม
หลักธรรม คือ อุปัชฌายะ นิรุชฌันติ
เกิด แล้วต้องตาย จะให้เป็นอื่นไปไม่ได้

ส่วนท่านอาจารย์มันท่านเดินแยก
ทางสมมติทั้งหลายไปตามหลักธรรมบทว่า
เตสัง วูปสโม สุขิ ทานตายในชาติที่นอน
สงบให้ศิษย์ทั้งหลายปลงธรรมสังเวชชั่ว
ขณะเท่านั้น

ต่อไปท่านจะไม่มาเป็นบ่อแห่งน้ำ
ตาของลูกศิษย์เหมือนสมมติทั่วไป เพราะ
จิตของท่านที่ขาดจากภพชาติเช่นเดียวกับ
หินที่หักขาดจากกันคนละชิ้นจะต่อให้ติด
กันสนิทอีกไม่ได้ฉะนั้น...”

ท่านนั่งรำพึงอยู่ด้วยรู้สึกหมดหวัง
ในใจว่า

“...ปัญหาทั้งหมดภายในใจที่เคย
ปลดเปลื้องกับท่าน บัดนี้เราจะไปปลด